

Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

Vytkalov Serhii – Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Event Industries, Cultural and Museum Studies

One of the current problems of regional cultural practice is analyzed - the role of methodological authority of culture (Centers of Folk Art) in the system of functioning of the club network in connection with the reform of local self-government. It emphasizes the importance of searching for a new management structure (model) that can take over the powers aimed at changing the situation in the industry. The importance of the scientific component in the practice of the future form is emphasized and the corresponding model of the scientific and methodical Center of Folk Art is offered. The model was proposed in the process of joint discussion of this issue with interested institutions by the authors of this article.

Key words: regional centers of folk art, reform of the field, territorial communities, higher education, cultural heritage.

UDC 477.3.75.2

**FIELD OF CULTURE IN EXPERIMENTAL CONDITIONS:
THEORETICAL NOTES TO THE REGIONAL TRANSFORMATION PROGRAM**

Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

Vytkalov Serhii – Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Event Industries, Cultural and Museum Studies

The urgency of the problem. The reasons for the increase in interest in the methodological structures of the field of culture are revealed. For a significant period of time these structures were engaged in organizational and methodological support for the functioning of club facilities. The problem series, which makes their activity in modern conditions an anachronism, is analyzed and the model of scientific-methodical center of folk art, which will perform new functions in modern conditions, is offered, referring to the materials of discussion of this issue with experts and representatives of local authorities.

Scientific novelty. Based on the analysis of the practical activities of the modern regional center of folk art, related to the implementation of local government reform, a model of this structure is identified and formed; emphasis is placed on possible directions of its activity. Emphasis is also placed on its extensive contacts with a number of cultural institutions of the regional center, with a help of which the essence of this activity is crystallized. It was emphasized that all the work of the future center should be based on scientific principles, which will ensure its effectiveness and usefulness.

Practical significance. Critically considered material makes it possible to use these developments in all regional centers. The model proposed by the authors of the article will significantly affect the structuring of the network of not only clubs, but also all institutions of socio-cultural sphere, will normalize their activities and structure the leading areas. The proposals made regarding the pragmatization of this activity will provide an opportunity for the Center's management to find the necessary funds needed for the implementation of many programs. An effectively functioning structure will ensure the preservation of regional cultural heritage through the fixation of monuments, expand opportunities for retraining, provide the industry with the necessary scientific and methodological materials.

Key words: regional centers of folk art, reform of the field, territorial communities, higher education, cultural heritage.

Надійшла до редакції 3.03.2022 р.

УДК 93–304.2

ІСТОРИЯ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС У МЕТОДОЛОГІЇ «НОВОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ» АННАЛІВ

Носенок Богдана – аспірантка спеціальності 034 «Культурологія», Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3034-9217>

DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.542>

danyosenock@gmail.com

Проаналізовано підхід школи «Анналів» до історії та вплив цього підходу на культуральні дослідження. Застосовано міждисциплінарний підхід у культурології у комплексі з системним методом у якості ключової методології дослідження. Охарактеризовано «нову історичну науку» школи Анналів як закономірний етап становлення культуральних досліджень, де історія є ядром гуманітаристики. Висвітлено «нову історичну науку» як напрям в історичній науці, заснований на міждисциплінарному підході до вивчення суспільства, де культурологія, соціологія, психологія, етнографія тощо працюють на «єдиному фронті». Розглянуто культуральні дослідження як феномен, котрий зосереджує особливу увагу на суспільстві, оскільки соціальне є невіддільним від культурного.

Ключові слова: культуральні дослідження, міждисциплінарність, школа Анналів, культурологія, «нова історична наука».

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Школа «Анналів» не дарма вважається проривом у сфері історіографії та історії. Сьогодні для цих наук є правилом, що, читаючи історичне джерело, потрібно знати обставини його створення і пам'ятати, що автор міг спеціально приховати або підкреслити якийсь події. Проте, цій думці не так уже й багато років. Вона вийшла з надр школи «Анналів». Наприкінці 1920-х років засновники школи «Анналів» – течії у французькій історіографії, самі представники якої відмовлялися вважати себе школою, – здійснили справжній прорив у своїй галузі. Одна з їхніх головних ідей – представити історію як культурний процес, що одночасно є важливим для сучасних культуральних досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій. Школа «Анналів» – частий «гість» наукових розвідок. Так, цій темі присвячені праці Г. Саедзянової, Е. Анхейма, Дж. Хьюперта, Б. Мюллера, Ж. Ревеля. Проблема «нвої історії», яка теж є центральною для цієї роботи, у свою чергу, порушувалася М. Фурньє, К. Жененом, Дж. Хартлеєм. Крім того, важливими для нашої статті виявилися розвідки Є. Бушковської (щодо феномену міждисциплінарності), Е. Колчінського (про розвиток науки у період криз), а також методологічні настанови О. Крушельницької.

Мета статті – характеристика історії як «культурного процесу», спираючись на історіографію школи «Анналів» та періодичних видань – продовжувачів ідей істориків-анналістів.

У ході написання дослідницької роботи використано філософські та культурологічні *методи*, зокрема: дедуктивний та індуктивний, діалектичний методи, а також абстрагування та узагальнення.

Виклад матеріалу. Історіографія – термін, недостатньо визначений та чіткий. Іноді історіографію ототожнюють з історією, проте у даній роботі розмежовуємо ці поняття. Так, історіографію розглядаємо як: а) вивчення історичної літератури певного предмета (критичний огляд джерел); б) синонім історичної літератури (у цьому випадку критичний огляд є так би мовити, «історією історії», і в цьому сенсі термін «історіографія» отримав право бути присутнім в низці спеціальних праць останніх десятиліть). У свою чергу, історія постає як наука (*historia rerum gestarum*) про відоме знання та – одночасно – як предмет цього (відомого) знання (*res gestae*), тобто сукупність фактів минулого. Для логіки даного дослідження є доречним розглянути історію становлення школи «Анналів» та закономірності її виникнення. Для початку необхідно згадати про попередників школи «Анналів», зустрічі у Страсбурзі та витоки «нвої історії», котра зіграє суттєву роль у культуральних дослідженнях.

1. На рубежі XIX-XX ст. гуманітарні науки переживали затяжну економічну кризу. Вченим (і не тільки) здавалося, що всі звичні підвалини гуманітарних наук руйнуються. Багато в чому це відчуття було викликано науковою революцією початку століття: відкриття, зроблені в точних науках, поставили під сумнів можливість єдиного всеосяжного пояснення дійсності. При цьому колосальні втрати, понесені всіма учасниками Першої світової війни (1914–1918), продемонстрували, що наука, яка повинна була принести людству перемогу над смертю, на ділі послужила створенню зброї масового ураження [6; 70–73].

Учені пропонували різні виходи з кризи. Хтось залишався вірним принципам, викладеним Ш. В. Ланглуа і Ш. Сеньобосом у «Вступі до вивчення історії» (1898). Ці принципи з певною часткою умовності можна назвати позитивістськими. По суті, їх метод (відбір документів, класифікація, критика джерел) зводився до складання історії з текстів. Відзначаючи суб'єктивний характер історичних джерел, В. Ланглуа і Ш. Сеньобос, проте, прагнули отримати «справжнє знання», що спирається на факти. Їх сучасники, неокантіанці Г. Коген (Hermann Cohen, 1842–1918) і Г. Ріккерт (Heinrich Rickert, 1863–1936) піддали переоцінці саму «науковість» історичного знання. Вони поставили питання про принципову відмінність між природничо-науковим і гуманітарним знанням: природничиків не цікавлять казуси і окремі випадки, вони шукають приклади, що підтверджують закони, історики ж, навпаки, вибирають факти за ознакою їх винятковості, важливості й культурної значущості. Так історія (в особах кантіанців) була врятована від необхідності наслідувати «справжнім» наукам [2; 294–332].

2. Тим часом на території щойно відвойованого Ельзасу, в Страсбурзькому університеті, який Президент Франції Р. Пуанкаре (Raymond Nicolas Landry Poincaré, 1860–1934) планував перетворити на вітрину передової французької науки, зібралися випускники Вищої нормальної школи М. Хальбвак, М. Блок, Л. Февр і Ш. Блондель, а також інші видатні фахівці, наприклад Габріель Ле Бра і Ж. Лефевр. Інтелектуальне середовище, що склалася в Страсбурзі, було надзвичайно сприятливим для дослідницької думки. Саме тут в 1920 р. познайомилися медієвіст М. Блок і новіст Л. Февр, і саме тут через дев'ять років вони заснували новий історичний журнал, «Аннали економічної та соціальної історії» [7]. Звідки пішла назва, не цілком зрозуміло. Швидше за все, автори мали на увазі, що збірник буде виходити регулярно і повідомляти про найважливіші актуальні події в світі історії. Ця назва сходить до слова «аннали»: так називають щорічні записи важливих подій, які робилися в реальному часі (на відміну від хронік, які могли починатися хоч від створення світу) [8; 105–130].

Членів редколегії цього журналу і його авторський колектив прийнято називати школою «Анналів», тоді як самі історики воліли називати себе представниками «нової історичної науки». Вони, зокрема, критикували позитивістів за те, що вони не враховували вплив світогляду історика на його дослідження. Позитивістський підхід до джерел як до елементів мозаїки і «історія, що історизується», яка спочатку встановлювала факти, а потім запроваджувала їх у практику, також здавалися новим історикам незадовільними. Вони пропонували новий рецепт: перетворити історію на соціальну науку, включену в культурний контекст [12; 510–513].

3. Представники школи «Анналів» заявили, що хочуть створити нову історію: для них фактами історії стали факти психологічні, властивості людської свідомості. Нова історія, відтак, повинна бути:

а) тотальною, тобто вона має описувати всі форми активності людини і всі існуючі в суспільстві зв'язки: політичні, економічні, культурні. «Анналісти» прагнули подолати протиріччя між матеріальним і духовним, та вивчити взаємний вплив різних сторін людського життя [9];

б) проблемною: якщо історики-позитивісти, наприклад, згадані вище Ш. Сеньобос і В. Ланглуа, вважали, що найголовніше в історії – аналіз конкретного джерела, то представники школи «Анналів», і особливо Л. Февр, автор поняття «історія-проблема», говорили, що історик повинен спочатку поставити проблему (спираючись на свій сучасний досвід та хвилюючі його сьогодні питання), а потім уже вибирати джерела для вирішення цієї проблеми [10; 43–55];

в) гуманною, оскільки головний предмет історії, з точки зору «анналістів», – це свідомість людини і сама людина в суспільстві. М. Блок писав, що історик схожий на «казкового лудожера», тобто його цікавить людина як така, у її неприкритому, повсякденному житті. Засновники «Анналів» були, насамперед, істориками-практиками і уникали абстрактних міркувань про «філософію історії», тобто про те, чи існують в історичному процесі закономірності, про роль особистості в історії, про пасіонарність [12; 510–513]. Але щоб пояснити і сформулювати принципи, з яких вони виходили, вони створили два програмних тексти:

– М. Блок виступив автором «Апології історії, або Ремесла історика» (*Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, 1949);

– Л. Февр, у свою чергу, написав книгу «Бої за історію» (*Combats pour l'histoire*, 1952).

Ці тексти дозволяють познайомитися з методом представників «першого покоління» школи «Анналів», яка залишалася в 1930-х роках явищем ще досить маргінальним. Відтак, варто детальніше проаналізувати метод перших представників школи «Анналів»:

– Вони трактують поняття «історичне джерело» набагато ширше, ніж їх попередники, оскільки вважають, що різноманітність історичних свідчень майже нескінченна. Все, що людина говорить або пише, все, що вона виготовляє, все, до чого торкається тощо, може давати про неї відомості [13];

– Вони формулюють питання і дослідницьку задачу до того, як приступають до пошуку матеріалу, оскільки тексти або археологічні знахідки розкриваються лише тоді, коли історик вміє їх «питати». Іншими словами, будь-яке історичне дослідження з перших же кроків передбачає, що опитування ведеться в певному напрямі. Допитливий дух передує діям історика. На думку представників школи «Анналів», у жодній науці пасивне спостереження ніколи не було плідним [11];

– Вони схильні до міждисциплінарності, переносять методи археології, економіки, соціології, географії та інших наук в свої дослідження. «Анналісти» дотримуються думки, що, якими б різноманітними знаннями вчені не прагнули наділити найбільш кмітливих дослідників, вони завжди – і, як правило, дуже скоро – доходять до певної межі. І тут вже немає іншого виходу, крім як замінити різнобічну ерудицію однієї людини (вченого) сукупністю технічних прийомів, застосовуваних різними вченими, але спрямованих на висвітлення однієї теми. Цей метод передбачає готовність до колективної праці [14; 1360–1376].

Зазвичай прийнято говорити про чотири покоління школи «Анналів» та сучасний період розвитку журналу «Анналі. Історія. Соціальні науки» (*Annales. Histoire, Sciences sociales* (Annales HSS)). Якщо про сучасну тенденцію вже згадували, то про покоління школи «Анналів» варто поговорити більш детально:

1. Перше покоління школи «Анналів» представляють уже згадані Марк Блок та Льюїс Февр. Широке визнання і популярність прийшли до «анналістів» після закінчення війни. Цьому сприяли героїзація М. Блока, розстріляного французькою міліцією навесні 1944 р., і Ф. Броделя, що п'ять років просидів у таборах, лівацька репутація журналу, а також смерть головних супротивників методу школи «Анналів», Ш. Сеньобоса і Луї Альфана (Louis Sigismond Isaac Halphen, 1880–1950). Інтерес до «нової історичної науки» почали проявляти не лише студенти, а й політики, і різноманітні фонди, готові фінансувати дослідження. Тиражі журналу помітно збільшилися, а в Практичній школі вищих досліджень була створена Шоста секція, яка згодом, у 1975 р. перетвориться на Вищу школу соціальних наук (*École*

des hautes études en sciences sociales). Перше покоління змінилося «другим поколінням» школи «Анналів», до якого відносять Фернана Броделя, Ернеста Лабрусса, П'єра Шоню, Робера Мандру та інших [6; 70–73].

2. Друге покоління, у свою чергу, представлене двома найбільш гучними фігурами Ф. Броделем та Е. Лабруссом (Ernest Labrousse, 1895–1988). На відміну від Е. Лабрусса, далеко не всі «анналісти» поділяли погляди Ф. Броделя. Це призвело до того, що в 1962 р. він заснував Будинок наук про людину (Maison des sciences de l'homme), свій власний науковий центр, а в 1970 р. покинув пост головного редактора «Анналів». Виходячи зі ставлення до методу Ф. Броделя, в «новій історичній науці» можна виділити дві течії:

а) його прихильників, котрі активно використовували кількісні методи, серійні джерела і математичне моделювання (П'єр Шоню, Франсуа Фюре);

б) тих, хто вважав за краще орієнтуватися на індивідуальне начало в історії (Жорж Дюбі та Жак Ле Гофф) [6; 70–73].

3. Третє покоління відоме, перше за все, працями Жоржа Дюбі (Georges Duby, 1919–1996), Жака Ле Гоффа, Філіппа Арьєса (Philippe Ariès, 1914–1984), а також Еммануеля Ле Руа Ладюрі (Emmanuel Le Roy Ladurie, нар. 1929). Ймовірно, на повороті до сюжетів, що перш перебували у віданні антропологів, тобто до історії звичаїв, пов'язаних із народженням і смертю, до історії тіла, хвороби і сексуальності, позначився політичний контекст 1960-х років у Франції. Після визнання незалежності Алжиру, Франція перестала бути колоніальною імперією. Крім того, стрімко змінювався суспільний уклад: урбанізація сталася на очах одного покоління, села спорожніли (якщо в 1950-ті рр. більшість населення Франції становили селяни, то вже в 1970-х рр. їх налічувалося не більше 5 %); студентська революція 1968 р. похитнула традиційні цінності та змінила звичні освітні структури (саме тоді Паризький університет був поділений на 13 незалежних навчальних закладів). Рух за політичні свободи спричинився до появи подібних рухів в інтелектуальній сфері: зокрема рухів за свободу вибору тем і дослідницьких методик [3; 132–148].

4. Четверте покоління – це, передусім, учні представників «третього покоління» школи «Анналів»: Бернар Лепті (Bernard Lepetit, 1948–1996), Жак Ревель (Jacques Revel, нар. 1942), Жан-Клод Шмітт (Jean-Claude Schmitt, нар. 1946). Але ці дослідники отримали таке «звання» саме через те, що їхні вчителі були представниками «третього покоління». Так, уже Ж. Дюбі наприкінці 1980-х рр. писав, що школа «Анналів» припинила своє існування, розпавшись на безліч дрібних напрямів. Крім того, методологічні постулати, котрі були революційними на початку століття, втратили свою актуальність, і дослідники знову почали проявляти інтерес до подій та політичної історії (причини цього можна углядіти і у впливі філософії М. Фуко, яка підіграла інтерес до механізмів владарювання, і в бажанні знайти в історії відповіді на актуальні політичні питання, викликані крахом голізму Франції) [3; 132–148]. Втім, сам Ж. Дюбі називав і шляхи «порятунку» для історика після «Анналів»: заняття допоміжними історичними дисциплінами, історіографією і археологією.

Утім, на нашу думку, традиція школи «Анналів» продовжує існувати зокрема через видання «Анналі. Історія. Соціальні науки» (Annales. Histoire, Sciences sociales (Annales HSS)) [7] та «Revue de Synthèse» [15]. Сьогодні науковці мають можливість подавати у цей журнал свої наукові роботи, статті. Зокрема, на сайті видання значиться інформація, що журнал заснований у 1929 р. М. Блоком та Л. Февром. Журнал «Анналі» завжди прагнув вийти за межі своєї престижної спадщини, постійно представляючи найбільш інноваційні дослідження в галузі історії. Видання однаково забезпечує унікальну платформу для діалогу між різними соціальними науками, залишаючись відкритим для нових галузей досліджень, порівняльної історії, культурного аналізу та гносеологічних роздумів. Відомі експерти та історики, що працюють нині, сприяють збереженню духу «Анналів». Журнал також відводить важливе місце вивченню останніх наукових розробок у вигляді оглядів книг (приблизно 200 оглядів на рік) та глибокому аналізу найважливіших робіт, що публікуються сьогодні. Крім того, «Анналі» вважаються найпоширенішим франкомовним журналом у світі [7].

У 2012 р. за допомогою Національного центру наукових досліджень (Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS)), Фонду Флоренс Гулд та Американського університету Парижа журнал розпочав випуск англійського видання, що працює лише в Інтернеті. Його мета – збільшити історіографічний обмін та захопити розвиток міжнародного діалогу й міжнародної співпраці. У рамках нового партнерства з «Cambridge University Press», з 2017 р. це англійське видання доступне як в Інтернеті, так і вперше в друкованому вигляді. Проаналізуємо також сучасні напрями роботи журналу:

1. «Історіографічні цілі» журналу. Починаючи з 1930-х рр. історіографічні роздуми займали центральне місце в роботі «Анналів». Поступовий розвиток того, що іноді називають «школою», незважаючи на двозначність цього терміна та методологічну й гносеологічну еволюцію журналу, робить ці роздуми ще більш необхідними, особливо щодо ще не написаної історії «Анналів». Розділ «Історіографічні цілі», який використовує наявні в даний час цифрові ресурси, прагне зробити свій внесок у цю роботу, висвітлюючи конкретні наукові теми через підбірку статей, опублікованих журналом

протягом багатьох років. Він намагається показати як зрушення, так і спадкоємність у наукових дослідженнях, що тривають і нині, а також покликаний відновити історичність і глибину, що спричинили основні дискусії в галузі історії та соціальних наук протягом останнього століття [5; 137–147].

2. «Глобальна історія». Ця підбірка текстів, публікованих в «Анналах» з 1946 р., визначає місце журналу в рамках міжнародних історіографічних дискусій останніх років, що зосереджувались на глобальній історії, всесвітній історії, порівняльній історії та регіональних історіях (імперській, атлантичній тощо). Особлива роль у розробці напряму глобальної історії (у рамках журналу «Аннали») належить двом діячам: Ф. Броделю та П. Шоню (Pierre Chaunu, 1923–2009). «Аннали» відігравали центральну роль у методологічних дискусіях, пов'язаних зі світовою історією. Тим не менше, плутанина між «школою думок», яка, як часто вважають, припинила своє існування, і журналом, який все ще продовжує свою історію, виявила необхідність звернення уваги на практику істориків останніх десятиліть [1; 152–155].

Цей проект (мається на увазі розвиток напряму глобальної історії) виникає внаслідок партнерства між журналом «Аннали», Книжковим офісом (Bureau du Livre) Посольства Франції в Німеччині, Французьким Інститутом (Institut Français), Французьким Інститутом історії Франції (Institut Français d'Histoire en Allemagne) та Центром М. Блока (Centre Marc Bloch), створеним під час конференції «Histoire globale / Globalgeschichte. Deutsche und französische Perspektiven» («Глобальна історія. Німецька та французька перспективи»), що відбулася 6-7 грудня 2012 р. [7].

Ці проекти зокрема спричинилися до низки амбітних редакційних починань. Так, у 2001 р. вийшла ґрунтовна праця під назвою «Une histoire à l'échelle globale» («Історія в глобальному масштабі»), що включала статті не лише французьких авторів, але й зарубіжних, а також коментарі Р. Шарт'є. Це ознаменувало важливий момент у виникненні – або відновленні – поняття глобальної історія в межах французької історіографії [4]. Публікація французького історика, спеціаліста по латиноамериканському регіону С. Грузиньски (Serge Gruzinski, нар. 1949) під назвою «Les quatre party du monde» («Чотири сторони світу») у 2004 р. означувала розвиток напряму історії мондіалізації. Ця праця також значною мірою сприяла появі дослідницьких тем, пов'язаних із поняттям «першої глобалізації» на французькій історіографічній карті: особливо таких тем, як «гібридна» (métisse) думка та практика на додаток до ролі «культурної естафети» в контексті після завоювання. У 2007 р. видання «Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine» продовжувало досліджувати та оцінювати ці ідеї за допомогою праці під назвою «Histoire globale, histoires connectées» («Історія глобальна, історії поєднані»). Подальші публікації (наприклад, «L'histoire du monde au XVe siècle» («Світова історія XV століття») (2009) за ред. Патріка Бушерона, і «L'histoire à parts égales» («Історія в рівних частинах») (2011) Ромена Бертрана) підтвердили прихильність французьких істориків до написання історії в регіональному чи глобальному масштабі, що протиставляє та порівнює суспільства, які зазвичай вивчаються окремо [7].

Якщо розглянути ці останні дискусії більш широко, то відбір запропонованих текстів висвітлює різні фази роздумів про метод і масштаб культуральних досліджень, що мали місце в «Анналах» і які мають значення для поступового опрацювання історичного надбання у глобальному масштабі. Вони також звертаються до різних проблем, з якими стикалися історики, починаючи від внесків Ф. Броделя, Л. Февра і П. Шоню після Другої світової війни, до значення, яке історична антропологія надавала світовій історії в 1970-х рр. та останніх подій у цій галузі. Різноманітність і безперервність цих текстів виявляє історичну «нитку», яка часто залишається непоміченою та яка протягом 50 років пов'язує журнал «Аннали» з фундаментальною інтелектуальною та політичною дилемою розширення «західного» історичного поля за межі так званого «західного» світу. З цією метою цей напрям не лише надає читачам різноманітний спектр історіографічних підходів, а й сприяє аналізу міфів та проблем, що стосуються витоків і методів світової історії, а також її ґносеологічних та критичних амбіцій [7].

3. «Освіта». Цей напрям, у свою чергу, пов'язаний із діяльністю Е. Анхейма. Проте, його історія починається раніше. Вже в 1937 р. в «Анналах» було опубліковано відомий нині текст М. Блока та Л. Февра, присвячений викладанню історії у французьких школах та потребі у реформах. У наступні роки цей інтерес до педагогічних питань знову з'явився в ряді текстів двох засновників журналу, які цікавились середньою освітою так само, як викладанням на університетському рівні. Ця тема також була присутня у роботі Ф. Броделя, який є автором підручника, призначеного для учнів загальноосвітніх шкіл – «Grammaire des civilisations» («ґраматика цивілізацій»). Більш того, Ф. Бродель виконував обов'язки президента журі агрегації, що є частиною французької системи набору вчителів через конкурсні іспити, або concours. Докази цього інтересу також очевидні в ряді статей, опублікованих протягом 1960-х рр., наприклад, у статті французького історика С. Сітрон (Suzanne Citron, 1922–2018), і в місці, відведеному соціології викладання та виховання в період кінця 1960-1980-х рр. [7].

У сучасній Франції низка факторів (включаючи реформу шкільної програми та іспити щодо набору вчителів) повернули викладання в центр суспільних дебатів. У той же час зв'язок між викладанням та

дослідженням може здаватися не настільки міцним, якщо говоримо про університетське співтовариство. У цьому контексті виникають певні запитання щодо місця такого журналу як «Аннали», – а ширше – щодо ролі академічних досліджень в історії та соціальних науках в системі освіти. Чи є досі актуальним для міжнародного академічного журналу звернення до широкої громадськості «педагогів», що працюють як у вищій, так і в середній освіті? Яка педагогічна мета історичного дослідження і, справді, чи повинна вона взагалі мати її? Що ще можуть запропонувати дослідження історії та соціології освіти її фактичним практикам? За яких умов історичні дослідження загалом можуть жити знання та практику вчителів середніх та вищих шкіл, а також викладачів на бакалаврському рівні? Якщо говорити ширше, чи зростаюча спеціалізація, професіоналізація та технічність дисциплін означає, що історики вже не здатні виконувати соціальну роль, яка, тим не менше, часто їм приписується (і на яку вони іноді претендують самі). «Аннали» вперше спробували відновити цю дискусію на зустрічі «Rendez-vous de l'histoire de Blois» («Місце зустрічі в історії Блуа») під час проведення круглого столу, що відбувся 12 жовтня 2013 р. Відтак, цей напрям («Освіта») покликаний переглянути не лише зв'язки між світом науки та шкіл, а також зв'язок між істориками та публічною сферою [8; 105–130].

4. «Історія Давньої Греції» (від архаїчного до елліністичного періоду). Цей напрям активно розвивається за сприяння В. Азулея та сучасного автора, спеціаліста з історії та культури Корсики Ніколя Стромбоні. Публікація спеціального випуску «Анналів», присвяченого історії Давньої Греції (№ 69-3), не була очікуваною. Тривалий час ця тема посідала лише незначне місце в журналі, особливо до 1950 р.: протягом перших двадцяти років існування журналу «Аннали» було опубліковано лише три статті про давньогрецьку культуру, усі присвячені економічним та фінансовим темам. Хоча згодом дана тема й зовсім відійшла на другий план, цей напрям економічної історії був відроджений в середині 1990-х рр. статтею французького історика Р. Дески (Raymond Descat, нар. 1946), а також переглянутий у статті Ж. Цурбаха (Julien Zurbach) про соціальний статус в архаїчній Греції [7].

Хоча статей про давньогрецьку історію, які з тих пір з'явилися в «Анналах», порівняно небагато, проте вони відображають історіографічну еволюцію, що відбулася у другій пол. ХХ ст., через збільшуване скло. Серед них можна знайти великі імена 1950-х та 1960-х років (Едуар Вілл, Луї Жерне та Жан-П'єр Вернан) – у той момент, коли вони ще не отримали визнання, яким користуються сьогодні. Починаючи з 1970-х рр., журнал регулярніше публікував статті про античність, відображаючи нові методології, що з'явилися в античній історії. Важливе місце було відведено історичній антропології та структуралістським підходам до міфів та релігій (Луї Жерне, Жан-П'єр Вернан, Марсель Детьєн, Ніколь Лоро, Полін Шмітт-Пантель), а також індоєвропейських перспектив, що тоді були в моді та особливо відзначилися на працях Жоржа Дюмезіля. Тим не менше, «Аннали» ніколи не відмовлявся від соціальної історії давньогрецького світу, про що свідчать статті французького археолога та історика античності П. Вейна (Paul-Marie Veune, нар. 1930), що з'явилися в 1969 і 1982 рр. (та критичні зауваження, що послідували за цим), або Ж. Дюки (Jean Ducat, нар. 1933) [7].

На початку 1980-х «Аннали» вперше опублікували випуск, повністю присвячений давній історії. Під редакцією Франсуа Гартога ці роздуми зосереджувались на створенні античних джерел (археологічних, епіграфічних та папірологічних, а також «літературних»). Цей випуск поклав початок серії досліджень, які намагались зрозуміти способи, якими древні греки конструювали власний історичний дискурс. З іншого боку, історія культури була тут представлена не настільки широко. Крім того, видання було піддано критиці за те, що воно недостатньо висвітлювало роль жінки в історії культури Давньої Греції. Лише у 2012 р. видано спеціальний випуск на тему «Гендерні режими», який координували Віолайн Себійотт та Дід'є Летт. Цей випуск також містив кілька статей про античність. Останній елемент заслуговує на особливу увагу в цьому широко розробленому історіографічному огляді: це регулярне видання статей, що стосуються політики в Стародавній Греції. Спеціальний випуск «Політика в Стародавній Греції», виданий у 2014 р., є продовженням цієї традиції через 50 років після її початку [7].

Висновки. Таким чином, у цій статті охарактеризовано школу «Анналів» та виявлено її роль у розвитку історіографічної тенденції у культуральних дослідженнях. У даній роботі, зокрема, розмежовано історіографію та історію. Перша спирається на вивчення історичної літератури певного предмета та є синонімом історичної літератури. Друга ж постає одночасно і як наука про минуле, і як сукупність фактів минулого. Школу «Анналів» вважають проривом в сфері історіографії та історії. Вона була реакцією на кризу, котра охопила гуманітарні науки у ХІХ ст. Школа «Анналів» пов'язана з поняттям «нової історії»: тотальної, всеохоплюючої, проблемної та зосередженої на людині історії, заглибленої у повсякдення. Традиційно, говорять про чотири покоління школи «Анналів»: до першого покоління відносять М. Блока та Л. Февра, до другого – Ф. Броделя та Е. Лабрусса, до третього – Ж. Дюбі, Ж. Ле Гоффа, Ф. Арьєса та Е. Ле Руа Ладюрі, нарешті, до четвертого – Б. Лепті, Ж. Ревеля та Ж.-К. Шмітта.

Перспективи подальших досліджень. Поглиблене дослідження феномену «нової історії», історії як культурного процесу, постульованого вперше істориками-анналістами, – одна з важливих віх сучасних культуральних досліджень. Оскільки самі культуральні дослідження можуть поставати у різних формах (*les études et sciences culturelles*, Cultural Studies, Kulturwissenschaften, культурологія тощо), вони є широкою пластичною та динамічною конфігурацією, яка породжує багато питань та суперечок, але, безумовно, усі вони є дуже релевантними та актуальними. Вони є соціокультурним та історичним ефектом. Однак так само, як суспільства є складними, усі ці іпостасі культуральних досліджень теж є, у свою чергу, складними, комплексними. Їх не дарма характеризують як своєрідного дисциплінарного «монстра», і цей термін – «монстр» – має належну багатозначність. Фактично, від латинського слова *monstrum* виводимо різні типи «монстрів»: організоване тіло, яке представляє незвичайну конформацію; щось надзвичайне, велич; щось, чого варто боятися; або щось, що відрізняється величезними розмірами чи деформаціями. Тож, «монстр» – це деякий елемент, який залишається поза балансом, виваженістю, мірою та правилами. І ця метафора стосується оригінальних досліджень у полі культури, які ламають звичну для нас дисциплінарну традицію.

Список використаної літератури

1. Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях. *Вестник Томск. гос. ун-та. Сер. Народное образование. Педагогика*, 2010. № 330. С. 152–155.
2. Классика и классики в социальном и гуманитарном знании. Москва : Новое лит. обозрение, 2009. 536 с.
3. Колчинский Э. И. Наука, власть и общество в периоды кризисов: историко-сравнительный анализ. *Epistemology & Philosophy of Science*. 2008. Т. XV. № 1. С. 132–148.
4. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень. Київ, 2003. 136 с.
5. Носенок Б. Український проект культуральних студій: адаптація українського досвіду. *Питання культурології*. 2021. № 36. С. 137–147.
6. Саезьянова Г. Д. Филиация идей во французской исторической антропологии: от Ж. Ле Гоффа к Ж.-К. Шмитту. *Итоговая науч.-образоват. конф. студ. Казанск. ун-та 2011 г.*: сб. ст. Казань : Казан. ун-т, 2011. С. 70–73.
7. *Annales. Histoire, Sciences sociales (Annales HSS)*. URL: <http://Annales.ehess.fr/>.
8. Anheim É. L'historiographie est-elle une forme d'histoire intellectuelle? La controverse de 1934 entre Lucien Febvre et Henri Jassemin. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*, 2012/5, № 59-4bis, 105–130. URL: <https://www.cairn.info/revue-d-histoire-moderne-et-contemporaine-2012-5-page-105.htm>.
9. Fournier M. La nouvelle histoire. L'explosion du territoire historien. *Sciences Humaines*. 2007. № 6. URL: https://www.scienceshumaines.com/la-nouvelle-histoire-l-explosion-du-territoire-historien_fr_21380.html.
10. Genin Ch. Les études culturelles: une résistance française? *MEI*. 2006. № 24–25 («Études culturelles / Cultural Studies»). P. 43–55.
11. Hartley J. A Short History of Cultural Studies. New York : SAGE Publications Ltd, 2003. 189 p.
12. Huppert G. Lucien Febvre and Marc Bloch : The Creation of the Annales. *The French Review*. Vol. 55. 1982. P. 510–513.
13. Müller B. Histoire et historiens. Courants et écoles historiques. URL: <https://moodle-archives.unige.ch/mod/resource/view.php?id=15626>.
14. Revel J. Histoire et sciences sociales: les paradigmes des Annales. *Revue des Annales. Economies, sociétés, civilisations*. 1979. №6. P. 1360–1376.
15. *Revue de Synthèse*. URL: <https://synth.revuesonline.com/accueil.jsp>.

References

1. Bushkovskaya Ye. A. Fenomen mezhdistsiplinarnosti v zarubezhnykh issledovaniyakh. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. Narodnoye obrazovaniye. Pedagogika*. 2010. № 330. S. 152–155.
2. Klassika i klassiki v sotsial'nom i gumanitarnom znaniy. Moskva : Novoye literaturnoye obozreniye, 2009. 536 s.
3. Kolchinskiy E. I. Nauka, vlast' i obshchestvo v period krizisov: istoriko-sravnitel'nyy analiz. *Epistemology & Philosophy of Science*. 2008. Т. XV. №1. S. 132–148.
4. Krushel'nitskaya O. V. Metodologiya i organizatsiya nauchnykh issledovaniy. Kyiv, 2003. 136 s.
5. Nosenok B. Ukrainskiy proyekt kul'tural'nykh studiy: adaptatsiya ukrainskogo opyta. *Voprosy kul'turologii*. 2021. № 36. S. 137–147.
6. Sayezyanova G. D. Filiatsiya idey vo frantsuzskoy istoricheskoy antropologii: ot ZH. Le Goffa k ZH.-K. Shmittu. *Itogovaya nauchno-obrazovatel'naya konferentsiya studentov Kazanskogo universiteta 2011: sbornik statey*. Kazan': Kotel. un-t, 2011. S. 70–73.
7. *Annales. Histoire, Sciences sociales (Annales HSS)*. URL: <http://Annales.ehess.fr/>.
8. Anheim É. L'historiographie est-elle une forme d'histoire intellectuelle? La controverse de 1934 entre Lucien Febvre et Henri Jassemin. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*, 2012/5, № 59-4 bis, 105–130. URL: <https://www.cairn.info/revue-d-histoire-moderne-et-contemporaine-2012-5-page-105.htm>.
9. Fournier M. La nouvelle histoire. L'explosion du territoire historien. *Sciences Humaines*. 2007. № 6. URL: https://www.scienceshumaines.com/la-nouvelle-histoire-l-explosion-du-territoire-historien_fr_21380.html.

10. Genin Ch. Les études culturelles: une résistance française? MEI. 2006. № 24–25 («Études culturelles / Cultural Studies»). P. 43–55.
11. Hartley J. A Short History of Cultural Studies. New York: SAGE Publications Ltd, 2003. 189 p.
12. Huppert G. Lucien Febvre and Marc Bloch: The Creation of the Annales. The French Review. Vol. 55. 1982. P. 510–513.
13. Müller B. Histoire et historiens. Courants et écoles historiques. URL: <https://moodle-archives.unige.ch/mod/resource/view.php?id=15626>.
14. Revel J. Histoire et sciences sociales: les paradigmes des Annales. Revue des Annales. Economies, sociétés, civilisations. 1979. №6. P. 1360–1376.
15. Revue de Synthèse. URL: <https://synth.revuesonline.com/accueil.jsp>.

HISTORY AS A CULTURAL PROCESS IN THE METHODOLOGY OF THE ANNALS' «NEW HISTORICAL SCIENCE»

Nosenok Bohdana – Branch of Culturology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

The approach of the Annals school to history and the influence of this approach on culture-based research are analyzed. An interdisciplinary approach in culturology in combination with the systematic method as a key research methodology was applied. The significance of the Annals school and the contribution made by the French historians of this school to the development of culture-based research is revealed. The «new historical science» of the Annals School is characterized as a natural stage in the formation of cultural research, where history is the core of the humanities. The «new historical science» is highlighted as a direction in historical science, based on an interdisciplinary approach to the study of society, where culturology, sociology, psychology, ethnography, etc. work on the «united front». Cultural research is considered as a phenomenon that focuses on society, because the social is inseparable from the cultural, and the cultural appears as a product of the social.

Key words: culture-based research, interdisciplinarity, school of Annals, culturology, «new historical science».

UDC 93–304.2

HISTORY AS A CULTURAL PROCESS IN THE METHODOLOGY OF THE ANNALS' «NEW HISTORICAL SCIENCE»

Nosenok Bohdana – 4th year PhD student, Faculty of Philosophy,
Branch of Culturology, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

The approach of the Annals school to history and the influence of this approach on cultural research are analyzed. An interdisciplinary approach in culturology in combination with the systematic method as a key research methodology was applied. The «new historical science» of the Annals School is described as a natural stage in the formation of culture-based research, where history is the core of the humanities. The «new historical science» is highlighted as a direction in historical science, based on an interdisciplinary approach to the study of society, where culturology, sociology, psychology, ethnography, etc. work on the «united front». Culture-based research is considered as a phenomenon that focuses on society, because the social is inseparable from the cultural. It is not for nothing that the Annals school is considered a breakthrough in the field of historiography and history. Today, it is considered the rule for these sciences that when reading a historical source, one should know the circumstances of its creation and remember that the author could have specifically concealed or highlighted certain events. However, this opinion has not been around for many years. She came from the depths of the school «Annals». In the late 1920 s, the founders of the Annals, a movement in French historiography that refused to consider it a school, made a real breakthrough in their field. One of their main ideas is to present history as a cultural process that is also important for modern cultural research. An in-depth study of the phenomenon of «new history», history as a cultural process, postulated for the first time by historians from the Annals school, is one of the important milestones of modern cultural research. Because cultural studies itself can take many forms, they are a broad plastic and dynamic configuration that raises many questions and controversies, but they are certainly all very relevant and relevant.

Key words: culture-based research, interdisciplinarity, school of Annals, culturology, «new historical science».

Надійшла до редакції 7.03.2022 р.